

УДК 332.012.324:338(477)

КОРПОРАТИВНА ФОРМА ВЛАСНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Т.О. ЗАЄЦЬ

Київський національний університет технологій та дизайну

У статті розглянуто корпоративну форму власності, яка склалась в Україні, та узагальнено поняття «корпорації». Проведено порівняння класифікації корпорацій, прийнятої в країнах Європейського Союзу, та класифікації корпорацій, яка існує в Україні. Проаналізовано різні типи корпорацій та їх класифікації. На основі узагальнення запропонована авторська узагальнена класифікація корпорацій

На нинішньому етапі розвитку підприємництва в Україні найбільш поширеною формою організації великого підприємництва є корпорація. В сучасній економіці корпоративна форма власності становить основу держав і має великий вплив на їх соціально-економічний розвиток. Існування масштабних корпорацій, які мають великий виробничий, економічний та науково-технічний потенціал, здатне суттєво впливати на розвиток регіонів, суспільства і навіть всієї держави. Таким чином, доцільно розглянути поняття корпорації та форми корпоративної власності, що існують в Україні.

Об'єкти та методи досліджень

У перекладі слово корпорація (лат. *corporatio*) означає об'єднання. Українське законодавство має своє поняття «корпорації». Відповідно до Господарського кодексу України корпорація – це договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників» [1].

Сучасний економічний словник вказує, що корпорація – це сукупність осіб, які об'єдналися для досягнення спільних цілей, здійснення спільної діяльності та які створюють самостійний суб'єкт права – юридичну особу. Найчастіше корпорації створюються в формі акціонерного товариства. У приватній корпорації більшість акцій належить одному власнику, сім'ї або вузькій групі акціонерів [2].

На думку авторів праці [3], корпорація – це підприємницька організація, яка має розвинену організаційну структуру, розвинену систему господарських зв'язків та професійних управлінців, широкий або обмежений спектр видів діяльності та посідає важливе місце на відповідному ринку [3].

Також не можна не погодитись з твердженням автора праці [4]. На його думку, корпорація являє собою складну соціально-економічну та технічну систему, яка інтегрує різні ресурси та фактори, людей, підприємства, які об'єдналися для здійснення спільної діяльності і досягнення спільних цілей. Вона може виступати в формі як окремого великого підприємства, так і об'єднання кількох підприємств. Корпорація може функціонувати в формі як простого акціонерного товариства, так і об'єднання акціонерних товариств, наприклад холдингової компанії [4]. Цю думку узагальнює автор праці [5], яка пише, що «корпорація є економічноінтегрованою системою, що поєднує безліч соціально-економічних процесів і зв'язків, що становлять її структуру».

Отже, існують різні трактування поняття корпорації, які необхідно конкретизувати та узагальнити, а саме: корпорація – це самостійна юридична особа, яка являє собою об'єднання організацій, що об'єдналися для здійснення спільної діяльності та спільних цілей.

Вона побудована на основі пайової або акціонерної власності і зосереджує функції управління в руках професійних управлінців, а отже, відокремлює функцію управління від функції володіння організацією.

Постановка завдання

Складність та різноманітність корпорацій потребує узагальнення та класифікації їх за певними ознаками. Таким чином, доцільно проаналізувати існуючі класифікації корпорацій та узагальнити їх.

Результати та їх обґрунтування

Корпорації бувають різних типів. У країнах Європейського Союзу було прийнято єдину класифікацію корпорацій за організаційно-правовим положенням, яка використовується в новому законодавстві всіх країн – членів Європейського Союзу. Відповідно до цієї класифікації виділяються два типи корпорацій: приватного та публічного. Корпорація публічного типу за правовим положенням відповідає акціонерному товариству, а корпорація приватного типу товариству з обмеженою відповідальністю [6].

Класифікація корпорацій, яка притаманна країнам Європейського Союзу, стосується лише організаційно-правового аспекту корпорацій. Намагаючись вступити до Європейського Союзу, Україна проводить реформування законодавчої та нормативної бази. Завдяки цьому прийнято Закон України «Про акціонерні товариства», в якому приведено у відповідність до норм та стандартів Європейського Союзу класифікацію корпорацій.

Так, у Законі України «Про акціонерні товариства», прийнятому 17 вересня 2008 року, акціонерні товариства за своїм організаційно-правовим положенням діляться на приватні та публічні. Відповідно до цього законопроекту публічні акціонерні товариства можуть здійснювати публічне та приватне розміщення акцій, приватні акціонерні товариства можуть здійснювати тільки приватне розміщення акцій [7]. Державний класифікатор України виокремлює відкриті, закриті та державні акціонерні товариства. Відкриті акціонерні товариства – це вид акціонерного товариства, акції якого можуть розповсюджуватись шляхом відкритої передплати та купівлі-продажу на біржах. Зариті акціонерні товариства – це вид акціонерного товариства, акції якого розповсюджуються між засновниками і не можуть розповсюджуватись шляхом передплати, купівлі та продажу на біржах [1, 8]. Державні акціонерні товариства – це акціонерні товариства, державна частка у статутному фонді яких перевищує п'ятдесят відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на господарську діяльність цієї компанії [1, 8].

Таким чином, можна зазначити, що прийняття Закону України «Про акціонерні товариства» надало відкритим акціонерним товариствам статусу публічних акціонерних товариств, а закритим акціонерним товариствам – статусу приватних акціонерних товариств. А отже, набули офіційного визнання приватні корпорації, власниками яких є приватні особи.

Оскільки за своєю суттю корпорації є акціонерними товариствами, тому за організаційно-правовою ознакою доцільно буде виділяти приватні, публічні та державні корпорації. До державних корпорацій належать корпорації, власниками контрольного пакета акцій яких є держава. Публічні корпорації – це корпорації, власниками контрольного пакета акцій яких є приватні особи і в яких здійснюється публічне та приватне розміщення акцій. Приватні корпорації – це корпорації, власниками контрольного пакета акцій яких є приватні особи і в яких здійснюється приватне розміщення акцій.

Автори праці [9] розглядають корпорації під кутом зору їх розмірів. Вони виділяють малі, середні та великі корпорації (табл. 1).

Проте слід зазначити, що ця класифікація не враховує інші класифікаційні аспекти.

Таблиця 1. Класифікація корпорацій за розмірами [9]

Розмір корпорації	Кількість підприємств, які входять до корпорації	Організаційно-правова форма корпорації	Чисельність працівників	Вартість основних фондів, тис. грн	Річний обіг, тис. грн
Мала	1-3	ПП, ТОВ	До 200	До 5000	До 4000
Середня	Не встановлюється	Наявність у складі АТ	До 1000	Більше 5000	До 20 000
Велика	Не встановлюється	Наявність у складі АТ	Більше 1000	Більше 5000	Більше 20 000

Більш різноманітною є класифікація авторів праці [10]. Класифікуючи корпорації, вони розподіляють їх відповідно до ступеня усунування капіталів і об'єднання видів господарської діяльності: картель, синдикат, трест, концерн, консорціум; відповідно до організаційної структури корпорації: одно- та багатогалузеві концерни; відповідно до ступеня інтеграції: горизонтально інтегровані корпорації, вертикально інтегровані корпорації та диверсифіковані корпорації. Взагалі можна погодитись з цією класифікацією, але вона недостатньою мірою відображає все розмаїття та багатогранність корпорацій. Класифікуючи корпорації відповідно до організаційної структури, ці автори враховують лише один тип корпорацій – концерн. Таким чином, ми вважаємо, що, класифікуючи корпорації відповідно до організаційної структури доцільно буде розподілити їх на одногалузеві та багатогалузеві корпорації.

В Україні корпоративна форма господарювання набула значного поширення. Здатність корпорацій великою мірою акумулювати капітал призвела до виходу вітчизняних корпорацій на світовий рівень. З'явилися корпорації, які поширили свій економічний, соціальний та фінансовий вплив на інші держави.

Отже, з'явилися національні, багатонаціональні та транснаціональні корпорації. Усі вони мають великий вплив як на національну економіку, так і на економіки світових держав. Існуючі в Україні корпорації функціонують у різних сферах господарської діяльності. Корпорації бувають промислові, страхові, туристичні, торговельні, фінансові та інші. Доцільно розподілити їх на групи: виробничі, банківсько-фінансові, обслуговуючі та змішані корпорації. Розмаїття корпорацій потребує узагальнення розглянутих класифікацій. Таким чином, опрацювавши існуючі класифікації, можна запропонувати таку узагальнену класифікацію корпорацій. Відповідно до галузей: одногалузеві – корпорації, підприємства яких належать до однієї галузі, та багатогалузеві – корпорація, підприємства якої належать до кількох галузей. Відповідно до належності капіталу: національні корпорації – капітал корпорації належить організаціям однієї країни; багатонаціональні – капітал корпорації належить організаціям декількох країн та транснаціональні – капітал корпорації належить організаціям однієї країни, але структура корпорації поширена на інші країни.

Відповідно до форми інтеграції: горизонтально інтегровані корпорації, підприємства яких випускають однорідну продукцію; вертикально інтегровані, які утворюються в результаті об'єднання різних сфер виробництва кінцевого продукту та диверсифіковані корпорації, які охоплюють підприємства з вертикальною та горизонтальною інтеграцією.

Відповідно до організаційно-правової форми: державні корпорації, власником контрольного пакета акцій яких є держава; публічні корпорації, власниками контрольного пакета акцій яких є приватна особа і в яких здійснюється публічне та приватне розміщення акцій; приватні корпорації, власниками контрольного пакета акцій яких є приватна особа і в яких здійснюється лише приватне розміщення акцій.

Відповідно до розміру: малі корпорації – кількість підприємств, які входять до корпорації, не перевищує трьох та чисельність працівників не більше, як 200 осіб; середні корпорації – кількість підприємств, які входять до корпорації, необмежена та чисельність працівників не більше як 1000 осіб; великі корпорації – кількість підприємств, які входять до корпорації необмежена, та чисельність працівників не більше як 10000 осіб.

Відповідно до виду господарської діяльності: виробничі корпорації, основною діяльністю яких є виробництво та продаж продукції; банківсько-фінансові корпорації, діяльність яких стосується банківсько-фінансової сфери; корпорації сфери обслуговування, основною діяльністю яких є надання послуг (це можуть бути транспортні корпорації, туристичні, страхові, орендні та інші); комбіновані корпорації, діяльність яких стосується кількох сфер господарської діяльності.

Узагальнену класифікація наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Запропонована класифікація корпорацій

Ознаки класифікацій	Види корпорацій
Відношення до галузі	1. Багатогалузеві 2. Одногалузеві
Належність капіталу корпорації	1. Національні 2. Багатонаціональні 3. Транснаціональні
Форма інтеграції корпорації	1. Горизонтально інтегровані 2. Вертикально інтегровані 3. Диверсифіковані
Організаційно-правова форма	1. Публічні 2. Приватні 3. Державні
Розмір корпорації	1. Малі 2. Середні 3. Великі
Господарська діяльність	1. Виробничі 2. Банківсько-фінансові 3. Корпорації сфери обслуговування 4. Комбіновані

Висновки

Проведений аналіз дозволяє зробити висновки про те, що корпорації є складною формою господарської діяльності. Завдяки властивості акумулювання великих коштів вони мають великий вплив на національну економіку, а отже, розвиток цих структур має велике значення для держави.

Розглянувши класифікації корпорацій та доопрацювавши їх, можна зазначити, що корпорації можуть бути різних розмірів, мати різні форми інтеграції та організаційно-правові форми, поширюватись на різні галузі та види господарської діяльності.

Успішну діяльність корпорації будь-якого типу забезпечує впровадження ефективного корпоративного управління. Таким чином, можна зазначити, що потрібні подальші дослідження особливостей корпоративного управління та підходів до його визначення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України. – Харків: «Одисей». 2003 – 248 с.
2. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 494 с.
3. Бондаренко И.В., Дубницкий В.И. Менеджмент: справочно-информационное пособие. – Донецк: Юго-Восток, 2004. – 139 с.
4. Кукура С.П. Теория корпоративного управления. – М.: Экономика. –2004.
5. Назарова Г.В. Організаційні структури управління корпораціями: Монографія. – Харків: ВД «ІНЖЕК». – 2004. – 419 с.
6. Герчикова И.Н. Менеджмент: Учебник. – М.: ЮНИТИ. – 2000.
7. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI.
8. Класифікація організаційно-правових форм господарювання. Офіційне видання. – К.: Держспоживстандарт України. – 2004.
9. Булев И.П., Богачев С.В., Мельникова М.В. Промышленные корпорации: особенности развития и принятия решений: Монография / Донецк, Ин-т экономики промышленности. – 2003. – 116 с.
10. Рокоча В.В., Плотніков О.В., Новицький В.С. та інші. Транснаціональні корпорації. – К.: ТАКСОН, –2001. – 303 с.

Надійшла 24.04.2009